

Voorzichtige vinger op zere plekken van forensische gedragskunde

.....
Eric Rassin

rechtspsycholoog te Rotterdam¹
.....

Elke functie heeft zijn eigenaardigheden. Wie als docent tijdens het nakijken van een tentamen een fout maakt, heeft op zijn geweten dat een student een 5 krijgt in plaats van een verdiende 6. Wie ervoor kiest om in de forensische gedragskunde te werken en aldaar een fout maakt, heeft te maken met gevolgen van een andere orde. Daar gaat het immers om de keuze tussen straf of maatregel, tussen verlengen en beëindigen van tbs. Dit maakt de noodzaak om juist in de forensische setting perfect werk te leveren, groot. Helaas worden onderkend dat de wereld van de forensische gedragskundige er een is waar van wetenschappelijke verantwoording weinig sprake lijkt te zijn.

Tegen deze achtergrond is het initiatief welkom van Van Marle, Mevis en Van der Wolf om een handboek te publiceren over pijnpunten in de forensische gedragskunde. En pijnpunten zijn er: welke psychiatrische aandoeningen reden zijn om iemand ontoerekeningsvatbaar te verklaren, is bijvoorbeeld obscuur. De behandeling die momenteel aan tbs'ers wordt aangeboden, werkt niet of de werking ervan is onbekend. Ondanks dergelijke manco's verdienen gedragskundigen al bijna honderd jaar een goed belegde boterham met hun forensische adviezen en inzichten.

Het boek kan de pijnpunten niet wegnemen, maar vergeleken met andere handboeken op dit gebied, kent het enkele sterke punten. Om te beginnen durven de auteurs en redacteurs het aan om enkele problemen uitvoerig te bespreken. In een context waar normaliter de deuren potdicht blijven voor kritiek is dat een verademing. In de tweede plaats worden in dit boek juridi-

.....
sche, psychiatrische en psychologische bijdragen gebundeld, met als gevolg een behoorlijk holistisch beeld van de problematiek. Met het risico andere bijdragen tekort te doen, merk ik op dat ik persoonlijk vooral gecharmeerd was van hoofdstuk 2 (Van Marle & Van der Wolf) waarin onder meer de beperkingen van de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (het definitieboek voor psychiatrische stoornissen) worden besproken. Ook hoofdstuk 17 (Van Emmerik) sprak mij aan, omdat daarin een uitputtend overzicht wordt gegeven van allerhande risicotaxatie-instrumenten waarvan de Nederlandse gedragskundige zich kan bedienen.

Natuurlijk zijn er ook kritiekpunten. Op p. 201 staat bijvoorbeeld: 'Als Oei vaststelt dat het Pieter Baan Centrum goed werk levert, en om dat te staven vermeldt dat in 90% van de gevallen het oordeel van het PBC wordt gevolgd, kan de kanttekening worden geplaatst dat een percentage van 10 afwijkende rechterlijke oordelen in het geval van bijvoorbeeld DNA-onderzoek eenvoudig ondenkbaar zou zijn.' Ik had daar liever de meer fundamentele kanttekening gezien dat het overnemen van een oordeel door de rechter geen feedback is voor de kwaliteit van een gedragskundig rapport.

Een ander citaat (p. 178): 'Zo stelt Beukers zich op het standpunt dat een op het moment van het gedragskundig onderzoek vastgestelde persoonlijkheidsstoornis ook aanwezig was ten tijde van het plegen van het tenlastegelegde delict. Verklaringen van de verdachte of van getuigen zijn daarvoor volgens deze auteur niet nodig.' Dergelijke citaten illustreren dat de forensische gedragskunde nog lang niet op het 'evidence-based' niveau verkeert waarover de beoefenaren zo veelvuldig reppen.

Dat forensische gedragskunde en het strafrecht elkaar gemakkelijk bijten, kan tot slot worden geïllustreerd met Van Marles conclusie dat de rapporteur geen rapport zou moeten uitbrengen

H.J.C. van Marle, P.A.M. Mevis & M.J.F. van der Wolf (2008). *Gedragskundige rapportage in het strafrecht*. Deventer: Kluwer, 549 p., € 57,50.

.....
in geval van een ontkennde of weigerende verdachte/dader. Dat lijkt me een terechte aanbeveling. Maar het is wel in strijd met Van Marles eerdere publicaties en met de gangbare praktijk. Het is even slikken, maar een ontkenning wordt door gedragskundigen in de regel opgevat als teken van schuld, of zelfs als teken van pathologie. Dat blijkt dan weer op p. 207, waar De Roos twee deskundigen aanhaalt (Beukers en Oei): 'Wanneer van een psychose sprake is kan de ontkenning van het delict een wezenlijk onderdeel van de stoornis vormen.' Tja, gedragskundigen zijn dan ook niet bekend met de presumptie van onschuld.

Hoewel het instituut van de ontoerekeningsvatbaarheid legitieme grondslagen kent (zoals het adagium 'geen straf zonder schuld'), is de huidige gedragskundige invulling zo achterhaald en ongefundeerd dat sommigen, zoals Van Koppen, ervoor pleiten ons tbs-systeem af te schaffen. Zover gaan de auteurs in dit boek niet; ze leggen op een geciviliseerde (mij iets te voorzichtige) manier de vinger op enkele zere plekken. In die zin is het boek voor menig lezer allicht een eyeopener.

.....
¹ Prof. mr. dr. Eric Rassin is hoogleraar rechtspsychologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. E-mail: rassin@fsw.eur.nl; redactie Advocatenblad: linus.hesselink@reedbusiness.nl.